

Podpisana je s pomočjo objavljenih in neobjavljenih avtobiografskih virov slovenskih piscev predstavila odzivanje slovenskih ljudi na preganjanje fašističnih oblasti. Doživljanje političnih voditeljev mlajše generacije, ki so z ilegalno dejavnostno odgovorili na preganjanje fašizma, je bilo povsem različno od vedenja tistih, ki se niso dejavno udeleževali protifašističnega boja. Za oboje je bilo fašistično obdobje izredno travmatično, vendar je bil odnos do oblasti bistveno različen. V zapiskih Špangerja, Škrapa, Čermelja, Sardoča, Žerjale. Sfiligoja je vidna pripravljenost na lastno žrtvovanje v boju zoper fašizem. V njihovih pričevanjih so med drugim vidni vpliv meščanske ideologije, kult discipline in virilnosti ter vrednot, ki so jih sprejeli v šoli in v slovenskih društvih istočasno z nacionalno zavestjo.

Preživetje je bila glavna skrb tistih, ki se niso udeležili protifašističnega boja v 20. in 30. letih. Fašističnemu režimu so odgovarjali z molkom ali z ironijo. Dogodki, ki so se vršili v številnih kraških vaseh, pričajo, da je bil eden izmed odgovorov slovenskih vaških skupnosti prav posmeh fašističnim simbolom. V zgoniški vaški skupnosti je na primer opaziti spor med tistimi, ki sprejemajo fašistične oblasti kot predstavnike avtoritete, in tistimi, ki jih s posmehovalnimi dejanji izigravajo. Če je fašizem nasprotnik večine Slovencev, se z izbruhom vojne in zlasti z naraščajočim vplivom OF spremeni koncept sovražnika. Vidna je zadrega in nerazumevanje vojnega doganja, predvsem s strani tistih, ki so svojo miselnost izoblikovali pred vojno. Avtobiografski viri nam predstavljajo večobrazno slovensko stvarnost. Podoba družbe in ljudi ostaja sicer fragmentarna, a nadvse pomembna za presojo reakcij slovenskega prebivalstva na območju Julijske krajine, kjer sta socialni, kulturni in gospodarski položaj in tudi generacijska pripadnost določala pristop in aktivnost v antifašističnem boju.

Kot je razvidno iz vsebinskega prikaza referatov, so tržaški raziskovalci osvetlili vojni vsakdanjik, stopnjo odobravanja fašističnega režima, odzivanje na fašistično politiko tržaških slojev, boj za preživetje in težnjo po ohranitvi družbenega statusa. Pregledano arhivsko gradivo kaže konflikte v samem vodstvu fašistične stranke, nasprotja med gospodarskimi in političnimi krogi, a tudi klientski način vodenja javnih zadev. Referenti so podali mnogoobrazno podobo Trsta v času vojne in tudi v letih pred njo. Obenem so opozorili na strukturalne značilnosti »longue durée«. Odnos mestopodeželje ostaja tudi v vojnem dogajanju nespremenjeno: izoliranost mesta od zaledja in nezaskrbljenost političnih in vojaških oblasti za to, kar se je dogajalo nekaj kilometrov stran od mestnega središča, priča o tradicionalni ločitvi mestnega življenja od življenja njegovega zaledja. Pozornosti je vredna tudi ugotovitev, da organov javne varnosti ni v času vojne zaskrbljevala prisotnost Slovencev v mestnem središču. Odprto vprašanje ostaja: kako je potekalo v času vojne in še prej v tridesetih letih življenje povprečne slovenske družine v mestnem okolju. Kakšno vlogo sta v predvojnem in vojnem času odigrala strah in kakšno skrb za preživetje. Naloga krajevnega slovenskega zgodovinopisja je, da osvetli doslej neraziskana področja iz časa druge svetovne vojne in prispeva k poglobljeni in celoviti raziskavi, ki premošča manihejsko optiko nacionalistično obarvanega tržaškega zgodovinopisja.

Marta Verginella

14. ZASEDANJE KONFERENCE »EVROPA REGIJ«: DONAVSKA MONARHIJA KOT ZIBELKA EVROPSKEGA REGIONALIZMA

Dunaj, 1.–6. novembra 1991

Od 1. do 6. novembra 1991 je na Dunaju v palači Auersperg potekalo štirinajsto zasedanje mednarodne konference »Evropa regij« o soodnosu razvoja regionalizma in nacionalnega vprašanja v Habsburški monarhiji. Simpozij je bil v veliki meri pod vplivom aktualnopolitičnega dogajanja v delih današnje postkomunistične Evrope in reakcije zahodne Evrope nanj, zato bi lahko rekli, da je precej izgubil svoj historični značaj.

Glede na strokovno in tematsko raznolikost referatov je bila taka usmerjenost zasedanja seveda pričakovana in z ozirom na vsakokratne nastope v diskusiji tudi zelo prisotna. V tej je še posebno izstopala hrvaška skupina udeležencev, kar je seveda v sedanjih okoliščinah popolnoma razumljivo. Kolega poleg mene – iz Slovaške – se je nad takim potekom razburjal, a istočasno (paradoksalno), pesimistično (trdil je, da je samo realist) napovedoval »kroatizacijo« Čehoslovaške v najbližnji prihodnosti. Za to pa je v precejšnji meri tudi šlo. Habsburška monarhija se je pojavljala v aktualnopolitičnem kontekstu kot izhodišče za nekaj vprašanj: ali je bila Habsburška monarhija ječa ali paradiž narodov? ali je razpadla ali bila razbita? v kakšnem odnosu je položaj posameznih narodov do provincializacije-centralizacije-regionalizacije v monarhiji? kaj se današnja Evropa od nje lahko nauči (če se strinjamo, da se od zgodovine res ne da naučiti samo to, da se od zgodovine ne da nič naučiti)? kakšen je vpliv regionalizma v Habsburški monarhiji na regionalizacijo in pojav »Srednje »Evrope« v današnji Evropi? kakšen je odnos med sodobno nacionalno državo in regijami v Evropi danes?

Na ta vprašanja so poskušali odgovoriti referenti iz Avstrije, Madžarske, Romunije, Češke, Slovaške, Poljske, Nemčije, Švice, Danske, Hrvaške in Slovenije.

Prvi referat dr. Ernsta Bruckmüllerja, profesorja na dunajski univerzi, je bil namenjen regionalizaciji, centralizaciji in provincializaciji, procesom, ki so v Habsburški monarhiji potekali delno v nasprotju, delno vzporedno. Odnos provincializacija – centralizacija je Bruckmüller razlagal na primeru razvoja Salzburga in Dunaja v zgodovini monarhije, regionalizacijo pa na češkem primeru, kakor tudi prepletanje regionalnih in nacionalnih čustev, kjer igrajo pomembno vlogo češki deželni stanovi (iz nacionalne ali regionalne zavesti), pa še vpliv protestantizma na regionalizacijo in probleme, ki nastanejo, ko se v 18. stol. začenja nasproten proces s centralizacijo monarhije.

Dr. Otto Kimminich, profesor z univerze v Regensburgu, je poudaril, da pri regionalizaciji ni šlo toliko za ključno vlogo gospodarskih ali političnih središč (kar bi lahko bil načrt monarhije), kakor za naravno, fiziološko zaključenost področij, pogojeno s stoletja trajajočim skupnim življenjem, ki je odsevala/odsevala v vseh nivojih in platih življenja. V Svetem rimskem cesarstvu nemške narodnosti je prevladovala nekakšna nenacionalnost, celo antinacionalnost, formula kralj – država pa je služila osnovnemu cilju miru in sreči. Habsburška monarhija je bila, po ukinitvi rimskega cesarstva 1806 naslednica te ideje, vez med njima pa so predstavljali Habsburžani. Ves čas je prisotno nasprotje med centralizmom (da tvorba sploh lahko obstane) in regionalizmom, ki ustvarja ta mozaik. Pri kratkem skiciranju odnosa do jezikovnega vprašanja v monarhiji je dr. Kimminich tega opisal (za ves čas monarhije), kot zelo tolerantnega, odnos do nacionalnega vprašanja pa komentiral na poznanih stališčih Palackega 1858 (do centralizma in Habsburške monarhije) in zakonu o zaščiti narodnosti, primeru paketa pravic za Bukovino in z aspekta Židov v monarhiji. Za nikogar ni pomenil razpad monarhije večje nesreče kakor zanje. Regionalizacija je, po besedah dr. Kimminicha, pomenila za monarhijo razpad, zgodovinsko pa je tak razvoj njena zasluga, saj je vse do konca znala blažiti komplicirana mednacionalna nasprotja v posameznih deželah.

Sledila je diskusija, ki je hitro zašla v dnevno politiko – gotovo pa drži ocena, ki je v diskusiji prevladala, da Habsburška monarhija svojega obstoja ni ohranjala s krvavo totalitarno diktaturo (Rusija, ZSSR), pa tudi s svojim razpadom ni povzročila večje katastrofe (Jugoslavija), čeprav so jo mnogi občutili tudi kot zafrustrirano Kakanijo. Kot sem že omenil, se je s tem diskusija preselila v današnjo Jugoslavijo. K temu so seveda v največji meri pripomogli hrvaški nastopi, pri tem pa seveda ni manjkalo zgodovinskih analogij.

V popoldanskem delu je sledil referat dr. Edde Weiss o človekovih in državljanskih pravicah v Habsburški monarhiji, za njo pa referat novinarke Christine von Kohl in diskusija.

Drugi dan zasedanja je začel prof. Karsten Fledelius z univerze v Københavnu; govoril je o vplivu religije na regionalizacijo, od državnega zbora v Augsburgu do spora med kalvinističnimi češkimi in katoliškimi nemškimi deželnimi stanovi in tridesetletne vojne, o vlogi religije v vrednostnem in identifikacijskem sistemu zavesti Evropejca v 16. stoletju in regionalizacije, ki je v mnogih primerih pomenila renesanso katolicizma. Dotaknil se je hrvaškega in pozneje slovenskega povezovala s konservativnimi krogi v monarhiji, iz strahu pred agresivnim nacionalnim liberalizmom. Prof. Fledelius je opisal vlogo Karla Luegerja, njegove načrte o regionalizaciji monarhije in cesarjevo upiranje njegovi potrditvi za mesto dunajskega župana, čemur je bil vzrok prav Luegerjev antisemitizem in antimadžarizem. Zaključil je s spekulacijo, kaj bi lahko nastalo iz Luegerjevega načrta regionalizacije monarhije, za katerega se je navdušil prestolonaslednik Franc Ferdinand in ki je pri oblikovanju avtonomnih enot (15) združeval jezikovni in verski princip.

Sledila je diskusija, s primerjavo upravnih sistemov in avtonomije v delih zasedene Poljske ter poljskim preporodom, ki se ni slučajno začel prav v Galiciji in še poročilo o protestantizmu v današnji Avstriji.

Dr. Ralf Unkart iz Celovca je v svojem referatu govoril o zgodovini Delovne skupnosti Alpe-Jadran, regionalnem povezovanju srednjeevropskih dežel in reakcijah, centralnih državnih institucij na regionalno povezovanje, ki mnogokje ni bilo v skladu z zunanje politično usmeritvijo, posebno v bivšem vzhodnem bloku, pa tudi v Jugoslaviji, kjer je bilo tako povezovanje najmanj zelo sumljivo. Državni parlamenti so že s svojim centralističnim modelom usmerjeni proti regionalizaciji in težko je bilo dokazovati, da tako povezovanje koristi stikom nasploh in tako tudi centralni oblasti. V diskusiji je bila tema aktualizirana in problematizirana je bil odnos centralnih vlad do manjšin in regionalističnih tendenc.

V naslednjem referatu je dr. Hans von Urbanski prikazal specifičnost avstrijskega vprašanja po prvi svetovni vojni, in luči saintgermainске mirovne pogodbe. Razbitju monarhije so prvotno nasprotovali ZDA, saj so bili odnosi med državama tradicionalno dobri, še posebno po obisku ameriškega predsednika pri cesarju 1910. Tudi vojna napoved je bila po besedah dr. Urbanskega tragičen avtomatizem vojne napovedi Nemčiji, ki je bila edini pravi nasprotnik ZDA. Ohranitvi monarhije so najbolj nasprotovali Madžari, ki so v razpadu videli končno priložnost za popolno samostojnost. Že proti koncu vojne si je cesar Karel prizadeval ohraniti vsaj okrnjeno Avstrijo, a njegovi predlogi so prišli prepozno. Celó sam cesar ni bil razumljen ne od dvora in vojaških krogov, ne od Nemcev v monarhiji. Na koncu je dr. Urbanski razložil še ozadje Rennerjevih prizadevanj

za priključitev ostanka monarhije k Nemčiji, pa nasprotovanje ZDA določilom londonskega sporazuma in delni uspeh avstrijske diplomacije, ki ji je uspelo vsaj to, da prvi republiki niso bile zaplenjene zunanje investicije in ji ni bila pripisana vojna odškodnina celotne monarhije. Sledila je diskusija s sporom okoli vloge Čeha Palackega (ali je bil panslavist ali avstroslavist) in vloge Schönerejevih vsenemcev.

Zadnji referat drugega dne je bil dr. Ludvik Toplak iz Slovenije, z referatom »Mednarodno priznanje Slovenije kot faktor stabilizacije položaja v Evropi«. Toplakov referat, ki je bil bran v angleščini, v nemščini pa razdeljen med udeležence, je bil pri utemeljevanju čimprejšnje potrebe po mednarodnem priznanju Republike Slovenije, kar se tiče mednarodnega prava dobro pripravljen, pri zgodovinskem pregledu pa je bila izpuščena država Slovencev, Hrvatov in Srbov, kar je potem v diskusiji dodal dr. Dušan Nečak, ki je pojasnil politični razvoj v Sloveniji in Jugoslaviji takoj po prvi vojni. Dr. Vladimir Klemenčič je podal še nekaj podatkov o specifičnosti razvoja Slovenije za železno zaveso, o odprtosti slovenske 600 km dolge meje od šestdesetih let naprej, o položaju v kmetijstvu, kjer se je večina (90%) slovenskih obdelovalnih površin izognila nacionalizaciji, o privatnem podjetništvu, ki je bilo ves čas dokaj razvito.

Tretji dan zasedanja je začel dr. Feliks J. Bister z referatom »Slovenski poslanec v državnem zboru Anton Korošec in južnoslovanska politika v Cislajtani pred in med prvo svetovno vojno«. Dr. Bister je po kratkem orisu Koroščeve biografije prikazal stališča dr. Korošca in Slovenske ljudske stranke do nacionalne politike v habsburški monarhiji, volilno reformo in povezovanje slovenskih poslancev v državnem zboru, spremembo političnih stališč najmočnejše slovenske stranke proti koncu prve vojne in vlogo Korošca v njej.

Sledil je nastop hrvaške delegacije, ki pa je zaradi vojnih razmer na Hrvaškem bil bolj poziv udeležencem konference. Zanimiva je bila shema predavanja dr. Iva Runtića, ki jo je razdelil udeležencem in je predstavljala politično, vojaško, ekonomsko in literarno skico zgodovinske paradigme Srednje Evrope. Predloga je bila brez razlage bolj zanimiva, kakor iz nje izpeljano predavanje.

O Nemcih v kraljevini Ogrski v času dualizma je govoril v svojem referatu profesor dr. Friedrich Gottas iz Salzburga. V ogrskem delu države so bili Nemci številčno druga narodnostna enota. V primerjavi z ostalimi (Romuni, Rusini, Srbi) so prihajali šele od 12. stol. kot kolonisti. Posebnost je bila v tem, da so prišli iz povsem različnih krajev Evrope in v različnih časih. V drugi polovici 18. stol. začenja procentualno hiter upad nemškega prebivalstva zaradi manjše demografske rasti, številčnejšega izseljevanja in hitre asimilacije v drugi polovici 19. stoletja. Več kakor 200.000 se jih v drugi polovici 19. stol. izseli v Ameriko. Povezava nemških priseljencev na vasi in v mestu je slaba ali je skoraj ni bilo. V mestih je upad še hitrejši, saj je npr. Budimpešta 1850 še po dveh tretjinah nemška, v šestdesetih letih pa postane popolnoma madžarsko mesto (k čemur močno pripomorejo Židje, ki se hitro proklamirajo za Madžare). Dr. Gottas je govoril še o nemški protestantski cerkvi, ki je bila po 1867 nosilka nemštva, in o položaju leta 1918, ko postanejo Nemci na Madžarskem samo še madžarski državljani drugega jezika.

V popoldanskem delu je na zasedanju nastopil dr. Dan Berindei z univerze v Bukarešti, ki je govoril o odnosu med Romunijo in habsburško monarhijo 1867–1918, za njim pa je Dr. Eva-Maria Barki govorila o vlogi Transilvanije kot mostu med dvema kulturnima krogoma.

Zadnji dan zasedanja je prvi nastopil vodja Avstrijskega instituta za vzhodno in jugovzhodno Evropo dr. Arnold Suppan z referatom »Nacionalne skupine v Podonavju po drugi svetovni vojni«. Prof. Jan Havránek s praške univerze je predaval o Čehih v habsburški monarhiji, dr. Leo Vladár s tilburške univerze pa o Slovaki. Dr. Jozef Buszko je orisal zgodovinsko vlogo Krakova, ki je postal okrog 1900 center poljske kulturne in politične renesanse. Dr. Per Brøul, danski izumitelj in industrialec, je prikazal nihanja in trende v blagovni menjavi v prostoru Srednje Evrope od druge vojne do danes, dr. H. P. Clausen, predsednik danskega parlamenta, pa posledice dansko-prusko-avstrijske vojne 1864 za monarhijo.

Gotovo drži, da je resnica o Habsburški monarhiji nekje sredi med ječo in paradizem, gotovo pa držijo tudi besede enega od predavateljev, da iste sile, ki so nekoč delovale centrifugalno, delujejo danes centripetalno. Simpozij je ponudil sliko Habsburške monarhije, ki ni bila nostalgичno idealizirana, opozoril pa je tudi na današnjo »Srednjo Evropo«, ki je, če je komu všeč ali ne – realnost, tako v politično-ekonomskem, kakor v kulturno-zgodovinskem smislu. Če kdo rad enači npr. Delovno skupnost Alpe-Jadran in praznovanje cesarjevega rojstnega dne v Furlaniji, mu simpozij v razumevanju »Srednje Evrope« ni mogel pomagati, res pa je tudi, da simpozij v svojem prizadevanju izraža nesposobnost današnje Evrope za dogovor o dveh stvareh. Prva je, naj bi se Evropa soočila z vprašanjem svojih manjšin in regij ter ponudila obrazec, ki bi se ga dalo univerzalno uporabiti za manjšinsko problematiko v vsej Evropi, mehanizem, ki bi podobno kakor so zaščitene človekove pravice, ščitil pravice etničnih manjšin in razvoj regij. Končno je tudi skrb za človekove pravice večkrat označena kot »vmešavanje v notranje zadeve«. Brez takega aplikativnega koncepta (če je zanj sploh še čas), se hrvaški primer lahko tragično ponovi v seji Vzhodni Evropi in begunci se lahko čez noč iz tisočev spremene v milijone. Druga stvar je, da Evropa pomaga obnoviti porušeno

gospodarstvo bivše komunistične Evrope (nekdo je v diskusiji omenil Marshallov plan), sicer se iz začaranega kroga samo ne bo izkopal, posledice pa bodo enako usodne kakor v prvem primeru. Odgovora na ti dve vprašanji sploh ni mogoče iskati ločeno, saj bi manjšine in posamezne regije morale biti pri gospodarski obnovi obravnavane enakovredno in enakopravno.

Egon Pelikan

MOHORJEVA ZALOŽBA IZ CELOVCA

V Ljubljani, na predstavnštvu Mohorjeve založbe iz Celovca, Gruberjevo nabrežje 6 ali po tel. 219-686, 211-635, lahko iz bogate zakladnice knjig naročite tudi nekatere, posebej zanimive za zgodovinarje.

Za člane zgodovinskih društev nudimo 10% popusta na navedene cene.

Vinko Ošlak: SAJ NI BILO NIKOLI DRUGAČE. Avtor, doma na Prevaljah, v svojem dnevniškem knjižnem delu duhovito, včasih pa tudi pikro, opisuje razmere v Sloveniji pred desetletjem. Cena: 390 SLT.

Janez Rotar: MORA IN BOLEČINA SLOVENSKEGA NARODA. Revolucija ali sprava. Avtor sega v čas, ko je doživel boljševiško revolucijo na Slovenskem, številne smrti in trpljenje. Resnica o revoluciji in državljanski vojni po njenih začetnikih je bila strogo zamolčana. Desetletja so se pod pritiskom režima ljudje spreminjali v lutke, slovenski narod je svojo podobo in dušo izgubljal . . . Cena: 470 SLT.

Peter Fister: TA HIŠA JE MOJA, PA VENDAR MOJA NI. ARHITEKTURA ZILJE, ROŽA, PODJUNE. Arhitektura Koroške je danes že skoraj prezrta stoletna govorica ljudi, ki so z njo oblikovali svoje domove, domače kraje, pokrajino in deželo, povezovali sever in jug ter jim je brez besed pomagala razumeti slovensko, nemško in italijansko govorečega sosedu. Cena: 890 SLT.

PROFESOR ERNEST TOMEČ. ZBORNIK. Pri zborniku je sodelovalo 30 avtorjev. Ta knjiga vam odkriva več kot življenje enega od srednješolskih profesorjev med prvo in drugo svetovno vojno in razodeva dejansko podobo ene izmed osebnosti, ki je močno vplivala na mlajšo generacijo. Zbornik je izšel kot 147. izdanje Slovenske kulturne akcije rojakov po svetu. Cena: 790 SLT.

Paolo Santonino: POPOTNI DNEVNIKI 1485–1487. Potopis spremljevalca oglejskega patriarha po naših krajih na Koroškem, v Sloveniji ter Furlaniji – Julijski krajini. Knjiga je polna duhovitih prikazov tedanjih župnikov in dvorjanov. Njegovi opisi nam omogočajo dober vpogled v dogajanja v prostoru Alpe-Jadran na večer pred reformacijo. Poročila o obiskanih krajih pa so edinstveni in edini vir, ker za ta čas sploh nimamo podobnih poročil. Cena: 500 SLT.

Pavle Zablatnik: OD ZIBELKE DO GROBA. Ljudska verovanja, šege in navade na Koroškem. Tisočletno sožitje Slovencev in Nemcev na Koroškem je seveda zapustilo sledove medsebojne kulturne izmenjave in povezanosti ter vpliva. Avtor, starosta slovenskega narodopisja, poudarja, da Slovenci pri tej izmenjavi nismo samo prejeli, ampak vedno tudi dajali. Cena: 248 SLT.

Valentin Stückler: DUHOVNIK MED OKUPACIJO IN REVOLUCIJO. Pričevanje duhovnika (umrl 1990) o njegovem delovanju v Mežiški dolini med drugo svetovno vojno in o prestajanju zaporu v poveljni Jugoslaviji. Med vojno je bil zatiran Slovecem v veliko oporo, po vojni pa so ga oblasti zaprle kot Nemca. Cena: 290 SLT.

Stane Kos: STALINISTIČNA REVOLUCIJA NA SLOVENSKEM, 1. del. Čeprav gre za zgodovinsko pisanje, se vendarle bere kot povest. Avtor dokazuje svoje trditve iz knjig, ki so izšle tako v Sloveniji kot zunaj nje, in skuša prav s tem nepristransko ugotoviti resnico. Cena: 630 SLT.

Stane Kos: STALINISTIČNA REVOLUCIJA NA SLOVENSKEM, 2. del. Nepristranski opis druge polovice medvojne dogajanja v Sloveniji. Knjiga opisuje čas od septembra 1943 do maja 1945. Cena: 660 SLT.

Heidi Janschitz: GAITAL/ZILJA 1848–1918. EINE REGION WIRD DEUTSCH (nemško). Po zaslugi Franca Kattiniga, vodje Mohorjeve založbe, je identifikacijska pot mlade znanstvenice Heidi Janschitz dokumentirana tudi v knjižni obliki. Ziljanka je med študijem našla svoje korenine, zato je v diplomski nalogi opisala, kako postane in postaja cela dolina manj in manj slovenska. Pri delu se je oprla na razne kronike. Cena: 490 SLT.

Mirko Bogataj: DIE KÄRNTNER SLOWENEN (nemško). Mirko Bogataj opisuje v svoji knjigi na prikupen način zgodovino svojega naroda, kulturno delovanje, predstavlja gospodarstvo, šport in odnose med slovensko in nemško govorečimi sodelžani. Knjiga proti sivemu vsakdanjiku na Koroškem, knjiga, ki očara, zbudi, vznemiri in navduši. Cena: 740 SLT.

Marijan Zadnikar: GOSPA SVETA IN GOSPOSVETSKO POLJE. Vodnik. Cena: 169 SLT.

Franz Glaser: RIMSKA NASELBINA JUENA. Vodnik. Cena: 169 SLT.

P. W. Posch: STOLNICA V KRKI. Vodnik. Cena: 169 SLT.